

Cezary W. DOMAŃSKI, Marek PRUS

Test Rangowania Kolorów CORAT. Prezentacja metody

Colour Ranking Test CORAT. Presentation of the Method

PODSTAWY TEORETYCZNE TESTU

Stosunek człowieka do koloru opiera się na emocjach. Subiektywnemu odczuciu wrażenia właściwości barwy towarzyszy pewna „wartość emocjonalna”. Kolor może być „lubiany” albo „nie lubiany”, może się „podoobać” lub „nie podoobać”. Świadczy to o emocjach pozytywnych lub negatywnych, związanych z odbiorem określonej barwy. Kolory oddziałują w sposób fizjologiczny na człowieka: pobudzają go lub uspokajają. Percepcja barwy angażuje więc nie tylko narząd wzroku z odpowiadającymi mu wyższymi ośrodkami mózgowymi, lecz oddziałuje na cały organizm. Najprostszym przykładem jest wrażenie ciepła towarzyszące tzw. barwom ciepłym i przeciwne mu wrażenie chłodu, odczuwane w kontakcie z kolorami zimnymi. Percepcję barwy, czyli jej uogólnione doznanie rozprzestrzeniające się na wszystkie zmysły i cały organizm należy rozważać również w aspekcie skojarzeń symbolicznych. Wiele form życia duchowego człowieka wiązało się z użyciem koloru jako nośnika określonych treści umownych. Jednak twierdzenie, że symbolika kolorów opiera się na prostym związku barwy, np. z elementami natury (czarna – noc, strach, żaloba itp.) jest oczywistym uproszczeniem. Dużą rolę pełni tu dziedzictwo (i odmienność) kulturowe, a złożoność problemu dobrze ukazują prace R. Grossa (1981) czy G. Frazera (1978). W pewnym zakresie istotne są także różnice indywidualne, chociaż badania psychologów potwierdzają w dużym stopniu stałość preferencji kolorów u tej samej osoby nawet po dłuższym okresie między próbami. Dlatego odrzucenie prostego uniwersalizmu symboliki kolorów – przyjętego np. w teście Lüschera – nie neguje istnienia pewnych prawidłowości w zakresie akceptacji (preferencji) lub odrzucania określonych barw zależnych od płci lub wieku. Prawidłowości te mogą stanowić punkt wyjścia do badania struktury emocjonal-

ności, a wyraźne odchylenia w zakresie akceptacji lub odrzucenia kolorów u konkretnej osoby świadczą o zaburzeniach w sferze emocjonalno-afektywnej, zachwianiu równowagi emocjonalnej i fizjologicznej czy rodzaju stosowanych przez nią mechanizmów obronnych i kompensacyjnych.

Kolejne założenie przyjęte dla potrzeb testu opiera się na zależności pomiędzy niektórymi określeniami emocji a opisem osobowości człowieka. Takie pojęcia, jak. np. „agresywny”, „lękliwy” czy „radosny” opisują osobowość, wskazując zarazem na dominujący w nich komponent emocjonalny. Poziom cechy należy jednak odróżnić od aktualnie przeżywanych przez człowieka emocji, stąd zasadne wydaje się rozróżnienie emocji w kontekście „cechy” i „stanu”. Dla potrzeb testu CORAT różnicę tę bada odpowiednia odmiana instrukcji. Rozkładając kolory według stopnia ich akceptacji lub odrzucenia badany wypowiada się o: 1) aktualnie przeżywanych emocjach (emocje jako stan) lub najczęściej przeżywanych emocjach (emocje jako cecha), 2) rodzaju przeżywanych emocji pozytywnych i sposobie ich przeżywania, 3) rodzaju przeżywanych emocji negatywnych. Z taką organizacją badania wiąże się założenie, że dopiero analiza rozłożeń kolorów w trzech wyraźnie określonych sytuacjach (typowej, najprzyjemniejszej, najbardziej przykrej) dokonana z uwzględnieniem przesunięć kolorów między nimi (wyróżniono specjalny wskaźnik – tzw. APN) pozwala na całościową charakterystykę emocjonalności badanego.

Podsumowując można powiedzieć, że test CORAT jest metodą:

1) wykorzystującą bezpośredni związek kolorów z przeżywaniem emocji, przy czym związek ten nie jest efektem prostej asocjacji, lecz opiera się na głębszej zależności ujawniającej się wskutek projekcji;

2) opartą na założeniu, że emocje zależą nie tylko od zakłócenia równowagi organizmu w jego stosunkach z otoczeniem, a struktura emocjonalno-afektywna pozostaje w ścisłym związku z osobowością człowieka.

Należy zatem odróżnić badanie emocji i uczuć aktualnie przeżywanych (stanu emocjonalnego) od badania emocjonalno-afektywnej składowej osobowości (tzw. emocjonalności) będącej cechą osobowości.

OPIS TESTU I TECHNIKA BADANIA

Test składa się z dwunastu kolorowych kółek o średnicy 26 mm oraz planszy do ich rozkładania (format A3). Plansza ta posiada 84 pola, na których badany może rozstawiać kółka. Na każdą barwę przypada siedem pól oznaczonych cyframi 1-6, przy czym pomiędzy polem nr 3 a polem nr 4 znajduje się tzw. pole „zerowe”, nie zaznaczone żadną cyfrą. Jest to pole wyjściowe dla każdego z trzech rozłożeń kolorów.

Kółka rozmieszcza się na polu „zerowym” przed przeczytaniem każdej z trzech instrukcji. Ich kolejność jest następująca: (patrzac od góry do dołu):

biały, żółty, pomarańczowy, czerwony, zielony, niebieski, fioletowy, brązowy, szary, czarny, srebrny, złoty. Zadaniem osoby badanej jest przesunąć każde kółko w poziomie na któreś z sąsiednich pól oznaczonych 1-6. Pola 1-3 to pola odrzucenia koloru (w analizie uproszczonej zaznaczane ogólnie znakiem „-”), a pola 4-6 to pola akceptacji koloru (w analizie uproszczonej zaznaczane ogólnie znakiem „+”). Badany może pozostawić kolor w pozycji wyjściowej na polu „zerowym”, co zaznacza się w analizie symbolem „0”. Znaczenie pól pod cyframi jest następujące:

1 – zdecydowanie odrzucam	4 – raczej wybieram
2 – odrzucam	5 – wybieram
3 – raczej odrzucam	6 – zdecydowanie wybieram

INSTRUKCJE

Pełne wykonanie testu polega na trzykrotnym rozłożeniu kolorów. W instrukcjach do każdego rozłożenia zawarte są pytania wprost o to, które kolory z testu badany wybiera (akceptuje, lubi) albo odrzuca w następujących sytuacjach:

- 1a) właśnie teraz (badanie dotyczy emocji jako stanu) lub
 - 1b) najczęściej (badanie dotyczy emocji jako cechy),
 - 2) w najprzyjemniejszych momentach (sytuacjach) swojego życia,
 - 3) w najmniej przyjemnych momentach (sytuacjach) swojego życia.
- Treść instrukcji jest następująca:

1a. Chciałbym dowiedzieć się czegoś o tym, co czujesz do różnych kolorów właśnie teraz. Na planszy znajduje się dwanaście kolorowych kółek; popatrz na każdy z kolorów i przesun kółko w lewo lub w prawo na któreś z pustych pól pod numerami od 1 do 6. Pamiętaj, że pola oznaczone numerami od 1 do 3 oznaczają odrzucenie koloru przez Ciebie, a pola z numerami 4 do 6 – jego akceptację. Jeśli więc właśnie teraz nie podoba Ci się dany kolor, to połóż go na któreś z pól 1-3, a jeśli podoba Ci się, to połóż go na którymś z pól 4-6. Pamiętaj, że masz po trzy możliwości rozłożenia każdego koloru w zależności od tego, jak bardzo go teraz nie lubisz lub jak bardzo go lubisz. Znaczenie cyfr jest następujące: 1 – zdecydowanie odrzucam, 2 – odrzucam, 3 – raczej odrzucam, 4 – raczej wybieram, 5 – wybieram, 6 – zdecydowanie wybieram. Rozkładaj kolory tak, jak nakazuje Ci pierwsza myśl (pierwszy wewnętrzny impuls). Jeśli nie potrafisz się zdecydować co do któregoś z kolorów, możesz zostawić go w pozycji wyjściowej, ale czyn to jak najrzadziej. Czy dobrze zrozumiałeś instrukcję?

1b. Chciałbym dowiedzieć się czegoś o Twoim stosunku do różnych kolorów, o tym co zazwyczaj do nich czujesz. Na planszy znajduje się dwanaście barwnych kółek. Popatrz przez chwilę na każde z nich i przesun je w lewo lub w prawo na któreś z pustych pól oznaczonych numerami od 1 do 6. Pamiętaj, że pola pod numerami 1 do 3 oznaczają odrzucenie koloru przez Ciebie, a pola pod numerami 4 do 6 jego akceptację. Jeśli więc nie lubisz danego koloru (nie podoba Ci się on), to połóż go na któreś z pól 1-3, a jeśli go lubisz (jeśli podoba Ci się), to połóż go na którymś z pól oznaczonych 4-6. Pamiętaj, że masz po trzy możliwości rozłożenia każdego koloru w zależności od tego, jak bardzo go lubisz albo jak bardzo nie lubisz. Znaczenie cyfr jest następujące... (dalszy ciąg instrukcji jak w 1a).

2. Teraz zastanów się przez chwilę i wyobraź sobie (lub przypomnij) najprzyjemniejsze momenty ze swego życia, takie które już przeżyłeś lub chciałbyś przeżyć. Czy w tych sytuacjach rozłożyłbyś te kolory inaczej niż poprzednio? Jak byś to zrobił? Rozłóż je znowu, pamiętając o tym, że Twój wybór dotyczy akceptacji lub odrzucenia kolorów w najprzyjemniejszych momentach, najradośniejszych chwilach Twego życia.

3. Spróbuj jeszcze raz rozłożyć te kolory, ale tym razem tak, jak oceniłbyś (odczułbyś) je w najbardziej przykrych (najsmutniejszych) sytuacjach w Twoim życiu. Rozłóż je zgodnie ze swym wewnętrznym poczuciem tego, jaką wartość miałyby dla Ciebie każdy z tych kolorów w najbardziej przykrych, nieprzyjemnych lub smutnych chwilach w Twoim życiu.

ZALETY TESTU

Zalety testu są następujące:

- 1) jest to technika o prostych instrukcjach i krótkim czasie wykonania;
- 2) wiek, rasa, narodowość czy wykształcenie osoby badanej nie stanowią przeszkody w wykonaniu testu;
- 3) test może być wykonywany wielokrotnie; np. po zmianie sytuacji życiowej badanego lub w remisji choroby;
- 4) konstrukcja testu wyklucza tendencyjność wypowiedzi badanego;
- 5) test posiada walor psychometryczny (wyrażone w liczbach wyniki mogą być przeliczane na steny i porównywane przez wykresy i profile);
- 6) istnieje możliwość zastosowania testu do badania empatii wersja CORAT-E (por. C. Domański, M. Prus 1992).

Test ma również pewne zalety wobec innych powszechnie stosowanych testów kolorów. Są to: możliwość jednoczesnego wyboru (lub odrzucenia) dwóch lub więcej kolorów; możliwość pozostawienia koloru w pozycji wyjściowej (wyrażenia obojętnego stosunku do koloru, mającego walor diagnostyczny).

Zastrzeżenia w stosunku do testu wiążą się z ogólnie znanymi zastrzeżeniami wobec metod projekcyjnych, a ograniczenie w jego zastosowaniu dotyczy osób z wadami wzroku w zakresie rozróżniania kolorów.

PRZYJĘTE KIERUNKI ANALIZY WYNIKÓW

Analiza wyników polega na:

A. Analizie rodzajów lub układów kolorów zdecydowanie preferowanych lub zdecydowanie odrzucanych przez osobę badaną, prowadzonej na podstawie ich symboliki psychologicznej. Punktem wyjścia jest tu globalny wynik uzyskany przez badanego w trzech rozłożeniach dla każdego z kolorów. Suma punktów (min. 0 pkt, max. 18 pkt) jest porównywana z normami i zamieniana na steny. Przewiduje się ponadto, że w dalszym etapie badań nad testem możliwe będą

również dwa kolejne rodzaje owej analizy, tj.: analiza układów kolorów w tzw. kategoriach emocjonalności, analiza układów kolorów w tzw. syndromach emocjonalności.

B. Analizie przesunięć kolorów (tzw. wskaźnik APN) zanotowanej systemem uproszczonym (symbolami +, -, 0) w trzech rozłożeniach. Wskaźnik przesunięć APN każdego koloru porównuje się z wzorcem najczęstszych (najbardziej typowych dla danego wieku i płci) rodzajów przesunięć danego koloru. Niezgodność z ustalonym wzorcem może dostarczyć dodatkowych informacji o sferze emocjonalnej.

3. Analizie podobieństwa profilów. Przy konstrukcji testu założono również, że diagnostyczne może być porównanie wzajemnego podobieństwa profilów kolorów uzyskanych w pierwszym, drugim i trzecim rozłożeniu. Zatem duże podobieństwo wszystkich trzech profilów może świadczyć o słabym wglądzie w siebie przez badanego, małych różnicach w natężeniu i treści przeżywanych emocji, negatywnym podejściu do badania, silnych mechanizmach obronnych. Małe podobieństwo trzech profilów oznaczać może duże zróżnicowanie przeżywanych emocji, wrażliwość na wpływy otoczenia, dobry wgląd w siebie przez badanego.

WYNIKI WSTĘPNYCH BADAŃ TESTEM CORAT – USTALANIE WSKAŹNIKA APN

Eksperymentalne badania testem CORAT zostały przeprowadzone na populacji 100 osób (50 kobiet i 50 mężczyzn) w wieku 18-26 lat. W badanych grupach przeważały osoby o wykształceniu średnim i wyższym (ok. 85%). Zastosowano podstawową wersję testu, tj. instrukcje 1b, 2 i 3.

Zebrane wyniki posłużyły do obliczenia orientacyjnych norm dla badanej populacji. Na ich podstawie ustalono również najbardziej typowe wskaźniki APN dla obu płci. Są one następujące:

1. Kolor biały. Jest to najczęściej wybierany kolor w pierwszym i drugim rozłożeniu przez kobiety. U mężczyzn ustępuje on kolorom chromatycznym, a w pierwszym rozłożeniu jego miejsce zajmuje barwa czarna. APN przyjmuje postać „+++” lub „++-” dla obu płci.

2. Kolor żółty. Akceptowany przez obie płcie w drugim rozłożeniu. W rozłożeniu trzecim odnotowano zdecydowaną różnicę między preferencjami mężczyzn (wybierają ten kolor) a kobiet (odrzucają go) w sytuacjach nieprzyjemnych. APN przyjmuje formę: u mężczyzn „++-” lub „-+-”, u kobiet „+++” lub „---”.

3. Kolor pomarańczowy. Barwa najczęściej odrzucana spośród użytych w teście przez obie płcie w rozłożeniu pierwszym. W rozłożeniu trzecim wybierana przez mężczyzn i odrzucana przez kobiety. U mężczyzn APN ma postać „---” lub „++-”, u kobiet „---” lub „-+-”.

4. Kolor czerwony. Wybierany przez obie płcie w pierwszym i drugim rozłożeniu. W rozłożeniu trzecim wybierany przez mężczyzn, a odrzucany przez kobiety. APN przyjmuje postać „++ -” lub „+++” dla obu płci.

5. Kolor zielony. Wybierany przez obie płcie w pierwszym i drugim rozłożeniu. W rozłożeniu trzecim odrzucany przez kobiety. APN ma formę: u mężczyzn „+++” i „++ -”, u kobiet „++ -” i „+++”.

6. Kolor niebieski. W rozłożeniu pierwszym wybierany przez mężczyzn, w drugim – przez obie płcie, a w rozłożeniu trzecim odrzucany przez kobiety. APN ma postać: u mężczyzn „+++” i „++ -”, u kobiet „++ -” i „- + -”.

7. Kolor fioletowy. Akceptowany przez obie płcie w pierwszym rozłożeniu. W rozłożeniu trzecim wybierany przez kobiety. APN ma postać: u mężczyzn „+++” i „++ -”, u kobiet „+++” i „- - +”.

8. Kolor brązowy. Odrzucany w drugim rozłożeniu przez obie płcie. Wybierany w rozłożeniu trzecim przez kobiety. APN ma formę: u mężczyzn „- - -” i „- - +”, u kobiet „+ - +” i „- - +”.

9. Kolor szary. W pierwszym rozłożeniu akceptowany przez mężczyzn i odrzucany przez kobiety, w rozkładzie drugim odrzucany przez kobiety, a w rozłożeniu trzecim akceptowany przez obie płcie. APN u mężczyzn nie ma wyraźnych wzorców; u kobiet przyjmuje on postać „- - +” i „+ - +”.

10. Kolor czarny. Akceptowany przez obie płcie w pierwszym i trzecim rozłożeniu, szczególnie wyraźnie przez mężczyzn (u których w rozkładzie pierwszym znajduje się na czele kolorowych wyborów). APN ma postać: u mężczyzn „+++” i „+ - +”, u kobiet „+++”, „+ - +” lub „- - +”.

11 i 12. Kolory srebrny i złoty. Otrzymane wyniki nie będą tu analizowane – kolory te, będące odpowiednikami materii, zostały wprowadzone do testu eksperymentalnie.

WNIOSKI

Wstępne wyniki w zakresie akceptacji lub odrzucania wybranych barw z testu CORAT świadczą o wyraźnych prawidłowościach preferencyjnych wobec różnych kolorów. Pozwalają one zarazem na wysunięcie hipotez polemicznych w stosunku do powszechnie stosowanych testów kolorów (Lüscher, Scott 1969; Schaie, Heiss 1964).

Wyniki te podważają również niektóre kierunki analizy psychologicznej symboliki barw przyjętej przez dotychczas używane testy. Szczególną uwagę zwraca wysoki procent osób preferujących kolor czarny (mężczyźni) i biały (kobiety) w pierwszym rozłożeniu, tj. w sytuacji przeciętnej. Są to barwy achromatyczne, a według Lüschera ich akceptacja wiąże się z zaburzeniami emocjonalnymi. Otrzymana rozbieżność oznacza konieczność ustalenia nowych aspektów psychologicznej symboliki tych kolorów. Wybór koloru czarnego

(najbardziej energochłonnego) wskazuje na kumulację energii, konkretność, powściągliwość, blokowanie emocji (wyrażania emocji). Wybór barwy białej przez kobiety oznacza czystość, jasność wyrażania emocji, pragnienie ideału. Obie płcie wybierają też często barwy chromatyczne: zieloną (relaksującą) i czerwoną (pobudzającą). Kolor niebieski, związany z dystansowaniem się od otoczenia lub osłabiający ekspresję wyrażania emocji, jest preferowany przez mężczyzn. U kobiet na tej samej pozycji zastępuje go barwa fioletowa. W sytuacji pierwszej obie płcie odrzucają najczęściej kolor pomarańczowy, który wiąże się z dużą siłą nieuświadomionych popędów (zwłaszcza seksualnego). Na drugim miejscu znalazł się kolor brązowy u mężczyzn i szary u kobiet.

Przeżywaniu emocji pozytywnych (drugie rozłożenie) towarzyszą najczęściej kolory: niebieski, zielony i czerwony u mężczyzn oraz biały, niebieski i czerwony u kobiet. Zwraca tu uwagę pojawienie się barwy niebieskiej u kobiet w kontekście emocji pozytywnych, co sugeruje duże znaczenie dystansu, odpoczynku i relaksu jako składowej sytuacyjnej. Obie płcie odrzucają w tym rozłożeniu kolory ciemne: brązowy, szary i czarny.

Kolory związane z przeżywaniem emocji negatywnych są różne dla obu płci. Mężczyźni wybierają takie barwy, jak: pomarańczowa (osłabienie samokontroli, zwrot ku prymitywnym popędom kompensacyjnym, potrzeba silnej stymulacji), czarna (w znaczeniu maskującym, odcinającym od świata zewnętrznego, blokującym wyrażanie emocji), żółta i szara. Zwraca uwagę zestawienie kolorów: czarno-żółty, uważane za wskaźnik tendencji samobójczych (w naszej interpretacji raczej jako układ reakcji alarmującej o przeżywanych emocjach, których otwarcie „nie wypada” mężczyznom wyrażać w trudnych sytuacjach).

W tej samej sytuacji kobiety wybierają kolory achromatyczne: szary i czarny. Akceptują również barwę brązową i fioletową oraz zdecydowanie odrzucają takie kolory chromatyczne, jak: pomarańczowy, zielony, niebieski, żółty i czerwony. Tę „ucieczkę” w barwy ciemne wyjaśnia zapewne działanie postawy konformistycznej oraz potrzeba izolacji w trudnych sytuacjach życiowych.

Otrzymane wyniki zachęcają do dalszych badań ukierunkowanych na krytyczną weryfikację psychologicznej symbliki kolorów. Być może, pomogą również w nowym spojrzeniu na emocje przez kolory.

BIBLIOGRAFIA

- Domański C. W., Prus M., *Empatia a kolory. Z badań par małżeńskich testem CORAT-E* (maszynopis), (1992).
- Frazer J. G., *Złota gałąź*, Warszawa 1978.
- Gross R., *Warum die Liebe rot ist. Farbsymbolik im Wandel der Jahrtausende*, Düsseldorf-Wien 1981.
- Lüscher M., Scott J., *The Lüscher Color Test*, New York 1969.
- Schaie K. W., Heiss J. R., *Color and Personality*, Berne 1964.

SUMMARY

The paper presents piloting results of studies on Colour Ranking Test CORAT. This is a method based on choosing or rejecting twelve colours: white, yellow, orange, red, green, blue, violet, brown, grey, black, silver and golden. This method was thought as a tool for testing emotionality (the emotional sphere of personality). The examined people reflect their attitude to colours distributing three times the colour circles on the fields of a plane with different scores. The first distribution refers to an average situation, the second concerns associating the colours with the situations pleasant to the tested person, while the third one is related to unpleasant situations. One of the ways of analyzing the results is the analysis presented in the text and referred to the so-called APN index, which reflects colour distribution in relation to the above situations. This index is based on a simplified notation: + (accepting the colour), 0 (neutral attitude to the colour) and - (rejecting the colour).